

venit Christo, secundum quod homo; nam secundum hoc ipse dicit Joann. 14: Pater major me est. Ergo videtur quod sedere ad dexteram Patris, non conveniat Christo, secundum quod homo.

Sed contra est, quod August. dicit in sermone de Symbolo¹: Ipsam dexteram intelligite potestatem quam accepit ille homo susceptus a Deo, ut veniat judicaturus, qui prius venerat judicandus.

Respondeo dicendum, quod (sicut dictum est²) nomine dexteræ Patris intelligitur, vel ipsa gloria deitatis ipsius, vel beatitudo æterna ejus, vel potestas judiciaria et regalis. Hæc autem præpositio, ad, quemdam accessum ad dexteram designat, in quo designatur convenientia cum quadam distinctione, ut supra dictum est³. Quod quidem potest esse tripliciter. Uno modo, ut sit convenientia in natura, et distinctio in persona, et sic Christus, secundum quod Filius Dei, sedet ad dexteram Patris, quia habet eandem naturam cum Patre. Unde prædicta conveniunt essentialiter Filio, sicut et Patri, et hoc est esse in æqualitate Patris. Alio modo, secundum gratiam unionis, quæ importat e converso distinctionem naturæ, et unitatem personæ. Et secundum hoc Christus, secundum quod homo, est Filius Dei, et per consequens sedens ad dexteram Patris, ita tamen, quod ly secundum quod, non designat conditionem naturæ, sed unitatem suppositi, ut supra expositum est⁴. Tertio modo potest prædictus accessus intelligi secundum gratiam habitalem, quæ abundantior est in Christo præ omnibus aliis creaturis, in tantum quod ipsa natura humana in Christo est beatior cæteris creaturis, et super omnes alias creaturas habens regiam et judiciariam potestatem. Sic igitur si ly secundum quod, designet conditionem naturæ, Christus, secundum quod Deus, sedet ad dexteram Patris, id est, in æqualitate Patris; secundum autem quod homo, sedet ad dexteram Patris, id est, in bonis paternis, potioribus præ cæteris creaturis, id est, in majori beatitudine, et habens judiciariam potestatem. Si vero ly secundum quod, designet unitatem suppositi, sic etiam secundum quod homo, sedet ad dexteram Patris secundum æqualitatem honoris; in quantum, scilicet, eodem honore vene-

¹ Lib. 2 de Symbol., c. 7, non longe a pr., tom. 9.

² Art. præc.

³ Art. præc.

⁴ Q. 16, a. 10.

ramur ipsum Filium Dei, cum natura assumpta, ut supradictum est¹.

Ad primum ergo dicendum, quod humanitas Christi secundum conditiones sue naturæ non habet gloriam vel honorem deitatis, quam tamen habet ratione personæ cui unitur. Unde ibidem Damasc. subdit: In qua, scilicet, gloria deitatis, Dei Filius existens ante sæcula, ut Deus et Patri consubstantialis sedet, conglorificata carne ejus; adoratur enim una hypostasis una adoratione cum carne sua, ab omni creatura.

Ad secundum dicendum, quod Christus, secundum quod homo, subjectus est Patri, prout ly secundum quod, designat conditionem naturæ, et secundum hoc non competit ei sedere ad dexteram Patris, secundum rationem æqualitatis, secundum quod est homo. Sic autem competit ei sedere ad dexteram Patris, secundum quod per hoc designatur excellentia beatitudinis, et judiciaria potestas super omnem creaturam.

Ad tertium dicendum, quod esse in æqualitate Patris non pertinet ad ipsam naturam humanam Christi, sed solum ad personam assumptam; sed esse in potioribus bonis Dei, secundum quod importat excessum aliarum creaturarum, convenit etiam ipsi naturæ assumptæ.

ARTICULUS IV.

Utrum sedere ad dexteram Patris sit proprium Christi².

1. Ad quartum sic proceditur. Videtur quod sedere ad dexteram Patris non sit proprium Christi. Dicit enim Apost., Ephes. 2, quod Deus conresuscitavit nos, et consedere fecit in cælestibus in Christo Jesu. Sed resuscitari non est proprium Christi. Ergo etiam pari ratione nec sedere ad dexteram Dei in excelsis.

2. Præterea, sicut Augustinus dicit, in lib. de Symbolo³, Christum sedere ad dexteram Patris, hoc est, habitare in ejus beatitudine. Sed hoc multis aliis convenit. Ergo videtur quod sedere ad dexteram Patris non sit proprium Christi.

3. Præterea, ipse dicit Apoc. 3: Qui vice-rit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut et ego vici, et sedi cum Patre meo in throno

¹ Q. 25, a. 1.

² 3, dist. 22, q. 3, art. 4, q. 3.

³ Lib. 1 de Symbolo, cap. 4, ante med.

ejus. Sed per hoc sedet Christus ad dexteram Patris, quod sedet in throno ejus; ergo etiam et alii, qui vincunt, sedent ad dexteram Patris.

4. Præterea, Mat. 20, Dominus dicit: Sedere ad dexteram meam, vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo. Hoc autem frustra diceretur, nisi esset aliquibus paratum. Non ergo sedere ad dexteram convenit soli Christo.

Sed contra est quod dicitur ad Hebr. 1: Ad quem Angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis? id est, in meis bonis potioribus, vel mihi secundum divinitatem æqualis? quasi dicat, ad nullum. Sed Angeli sunt superiores aliis creaturis; ergo multo magis nulli alii convenit sedere ad dexteram Patris quam Christo.

Respondeo dicendum, quod (sicut dictum est) Christus dicitur sedere ad dexteram Patris in quantum secundum divinam naturam est in æqualitate Patris, secundum autem humanam naturam in excellenti possessione divinorum honorum præ cæteris aliis creaturis. Utrum autem soli Christo convenit sedere ad dexteram Patris, nisi soli Christo.

Ad primum ergo dicendum, quod quia Christus est caput nostrum, illud, quod collatum est Christo, est etiam nobis in ipso datum. Et propter hoc, quia ipse jam resuscitatus est, dicit Apostolus, quod Deus nos quodammodo ei conresuscitavit, qui tamen in nobis ipsis nondum sumus resuscitati, sed resuscilandi, secundum illud Rom. 8: Qui suscitavit Jesum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora nostra. Et secundum eundem modum loquendi subdit Apostolus, quod consedere non fecit in cælestibus, scilicet in hoc ipso quod caput nostrum, quod est Christus, ibi sedet.

Ad secundum dicendum, quod quia dextera est divina beatitudo, sedere in dextera non significat simpliciter esse in beatitudine, sed habere beatitudinem cum quadam dominativa potestate, et quasi propriam et naturalem, quod soli Christo convenit, nulli autem alii creaturæ. Potest tamen dici, quod omnis Sanctus, qui est in beatitudine, est ad dexteram Dei constitutus, unde et dicitur Matth. 25, quod statuet oves a dextris.

Ad tertium dicendum, quod per thronum significatur judiciaria potestas quam Christus habet a Patre, et secundum hoc dicitur sedere in throno Patris. Alii autem Sancti habent eam a Christo, et secundum hoc dicuntur in throno Christi sedere, secundum illud Matth.

19: Sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel.

Ad quartum dicendum, quod (sicut Chrys. dicit super Matth. 1) locus ille, id est, consessus dexteræ, incius est omnibus, non solum hominibus, sed etiam Angelis; sicut enim præcipuum Unigeniti ponit Paulus dicens: Ad quem autem Angelorum dixit unquam: Sede a dextris meis? Dominus ergo non quasi existentibus quibusdam, qui sessuri sint, sed condescendens interrogantium supplicationi respondit; hoc enim unum solum quærebant præ aliis, stare apud ipsum. Potest tamen dici, quod petebant filii Zebedæi, excellentiam habere præ aliis in participando judiciariam potestatem ejus. Unde non petebant quod sederent ad dexteram vel sinistram Patris, sed ad dexteram vel sinistram Christi.

DISPUTATIO LI,

In quatuor sectiones distributa.

DE ASCENSIONE CHRISTI, AC TERMINO EJUS.

Hoc est postremum mysterium totius primi adventus Christi Domini in mundum, de quo brevius quam de morte et resurrectione disseremus, quoniam et facilius est, et paucis verbis ab Evangelistis describitur. Declarabimus ergo veritatem et proprietatem hujus mysterii, circumstantias quoque, atque terminum ac perpetuitatem ejus.

SECTIO I.

Utrum Christus vere ac proprie in cælum ascenderit.

1. Non defuerunt antiqui hæretici, qui veram Christi ascensionem in cælum in corpore et animo negarent. Refert enim Augustinus, lib. de Agone Christ., c. 25, aliquos negasse Christum corpus suum supra cælos levasse. Qui movebantur ex illo Joann. 3: Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui est in cælo. Unde colligebant, solum eam naturam ascendisse quæ de cælo descenderat; corpus autem non descendit e cælo; ergo neque ascendit. Alii fundabant hunc errorem in eo, quia negabant Christum cum vero corpore surrexisse, ut Appelles et ejus sectatores, sicut Aug. refert,

¹ Hom. 66 in Matth., inter princ. et med., super illa verba Matth.: Calicem quidem tom. 2.

lib. de Hæres., n. 23. Alii dixerunt resurrexisset Christum cum carne, eamque secum usque ad solis orbem tulisse, atque in astro solis deposuisse, nuncque ad dexteram Patris sine carne sedere. Qui ita interpretabantur illud Psalm.: *In sole posuit tabernaculum suum.* Ita senserunt Seleuciani et Hermiani, ut August. refert, de Hæres., c. 59; et eundem errorem tribuit Manichæis Naz., or. 51, ubi utrumque errorem videtur attingere iis verbis: *Si quis sanctam carnem nunc depositam esse, nudamque ac corpore vacuam divinitatem esse, non autem cum assumpta parte, et esse, et venturam esse dixerit, præsentia illius gloriam non cernat. Ubi enim nunc corpus fuerit, nisi cum ea natura a qua assumptum est? Non enim, scilicet, juxta Manichæorum deliria, soli impositum est, ut per dedecus honoretur, aut per aërem fusum et dissolutum est.* Et propter hanc causam aliquando Augustinus tribuit Manichæis, quod solem hunc visibilem adorarent, eumque Christum esse dicerent, sic intelligentes illud Joann. 8: *Ego sum lux mundi*, ut videre licet l. 20 contra Faustum, per totum, et tract. 34 in Joann. Theodoret. vero, l. 1 Hæret. fabul., Hermogeni tribuit quod asseruerit corpus Domini in sole esse repositum. Denique Tertul., lib. de Carne Christi, juxta fin., c. 24, tacito nomine auctoris: *Eru-bescant* (inquit) *qui affirmant carnem in cælis vacuam sensu, ut vaginam, exempto Christo sedere, aut qui carnem et animam tantundem, aut tantummodo animam, carnem vero non jam.* Hæc sunt antiquorum hæreticorum deliramenta.

2. Non sunt autem minora, quæ novi hæretici confinxerunt. Negant enim Christum secundum humanitatem vere ac proprie ascendisse in cælum, non quia opinentur ibi non esse, sed quia sentiunt, vel ab initio incarnationis, vel saltem a sua glorificatione per resurrectionem, tam ibi quam ubique fuisse. Unde, cum res non moveatur ad illum locum in quo jam est, non potuit Christus secundum humanitatem proprie ascendere. Dicunt ergo Christum ascendere in cælum per metaphoram, nihilque aliud esse quam in gloria et majestate Dei constitui. Quod autem secundum hanc metaphoram dicatur ascendisse in cælum, probant tum ex illo eodem loco Joann. 3: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo*; non enim descendit nisi metaphorice, veluti occultando gloriam suam sub humanitate assumpta; ergo tantum etiam metaphorice ascendit, manifestando gloriam

et majestatem humanitatis assumptæ. Tum ex eo quod per ascensionem dicitur assecutus, ut sedeat ad dexteram Dei; atqui hoc per metaphoram dicitur; ergo et illud. Ita ratiocinantur Brentius et Illyricus in libris de ascensione Christi; qui decepti sunt ex falso fundamento ubiquitatis, contra quod disputavimus in præcedenti tomo, disput. 32, sect. 4.

3. *In cælum post resurrectionem vere ac proprie Christus ascendit.*—*Testimonii Psalm. 67 expositio.*—Dicendum ergo est primo, Christum Dominum post resurrectionem suam vere ac proprie in cælos ascendisse. Conclusio est articulus fidei, qui habetur in Symbolo Apostolorum, et Nicæno, et Athanas. Quamquam enim in eis solum dicatur ascendisse, et non explicetur hoc esse vere et proprie intelligendum, tamen hic est sensus Symboli, et ita intelligit Catholica Ecclesia, et omnes Patres, quos statim referemus. Et probatur primo testimonio Scripturæ, quæ in Novo Testamento sunt expressiora: Joann. 20, ait Christus Magdalenæ: *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum*; et tamen jam resurrexerat, eratque in gloria et majestate; loquitur ergo de ascensione locali, et non per metaphoram. Eodem in sensu subdit: *Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum*, id est, post paucos dies ascendam. Lucas autem, Act. 1, diserte narrat modum et initium hujus ascensionis coram oculatis testibus; in c. autem 24 sui Evangelii expressius ponit progressum ac terminum ejus, dicens: *Ferebatur in cælum*; Marc. vero, c. 16, idem confirmat, dicens: *Assumptus est in cælum, et sedet a dextris Dei.* Præterea, apud Paulum est frequens ejus mentio, ad Ephes. 1, 2 et 4; ad Coloss. 3; ad Hebr. 4 et 9. Quæ omnia in proprio sensu esse intelligenda, præter auctoritatem Ecclesiæ et Sanctorum, constat ex generali regula Scripturæ, quod proprie sit intelligenda, ubi circumstantia loci metaphoram non declarat, illamve requirit, ne aliquid absurdum sequatur; neutrum autem in præsentia occurrit. Quin potius, cum sermo Scripturæ sit historicus, non potest integra servata ejus veritate ad metaphoras traduci. Nam cum Luc. ait: *Videntibus illis elevatus est, et nubes suscepit eum ab oculis eorum*, ut vera sit historia, necessario fatendum est, Apostolos oculis corporeis vidisse Christum ascendentem, donec eum interposita nubes illis occultavit; item cum ait: *Ferebatur in cælum*, non est locus tropis et metaphoris. Nam, si licet exponere, ferebatur,

id est, apparebat ferri, quamvis non vere moveretur, eodem modo, cum dicitur resurrexisse, comedisse, etc., poterunt omnia per solam apparentiam explicari. Denique hoc amplius patebit ex sequentibus, cum dicemus quis sit locus in quem Christus ascendit. Secundo, potest ex Veteri Testamento probari conclusio, præsertim ex Psalmis. Nam in 67 dicitur: *Cantate Deo, Psalmum dicite nomini ejus, iter facite ei qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi*; et infra: *Ascendisti in altum, cepisti captivitatem, accepisti dona in hominibus*; et inferius: *Psallite Deo, qui ascendit super cælos cælorum ad Orientem.* Quamquam enim dubitari potest an hic Psalmus de Christo sit ad litteram intelligendus, necne, et an prima et ultima verba recte accommodentur ad hoc mysterium, tamen de illis, *Ascendisti in altum*, etc., certum est, ex intentione Spiritus Sancti in aliquo sensu de Christo esse dicta. Nam Paul., ad Ephes. 4, ea de Christi ascensione interpretatur. Quod vero, ubi Psalmista habet: *Accepisti dona in hominibus*, Paulus legit: *Dedit dona hominibus*, non refert, quia non sunt contraria, sed Paulus explicuit aliquid quod Psaltes tacuerat. Uterque enim dicit dona data esse hominibus; tamen, quia sunt data propter Christum, merito dicit David data esse Christo, non in ipso, sed in hominibus. Paulus vero explicuit hæc dona ita data esse hominibus propter Christum, ut etiam ipse Christus ea donet. Sic fere interpretatur Augustinus. Aliter Hieronymus, super ad Ephes., dicit Psalmistam usum esse verbo *accipiendi*, quia prædicebat rem futuram; Apostolum vero verbo *dandi*, quia narrabat rem factam. Antequam enim Christus distribueret hæc dona, potest dici, potius accepisse quam dedisse, quia solum adquisierat jus dandi; postquam vero illa distribuit, proprie dicitur dedisse. Aliter Theodor., in dictum Psalm.: *Utraque* (inquit) *acciderunt* (scilicet accipere, et dare), *quandoquidem qui accepit ab accipientibus fidem, largitur gratiam.* Itaque Deus vel Christus dicitur *accipere dona in hominibus*, in quantum accipit ut homines in eum credant, eum ament ac venerentur; tamen hoc quod accipit, ipse donat; quia nemo potest credere in Christum, nisi dono Christi; ipse ergo et dat et accipit dona, quia et dat gratiam, et quod dat, in gloriam et honorem ejus cedit. Et ita hoc loco prædicta est et ascensio Christi, et charismatum Spiritus Sancti donatio, atque utrumque colligunt ex hoc loco Patres,

tum qui epist. ad Ephes., tum qui Psalm. 67 exponunt. Et Tertull., l. 5 contra Marcionem, c. 8; Prosper, l. 2 de Promission. Dei, c. 31; Ruffinus, in expos. Symb., et alii passim. Præterea adduci possunt verba illa Psalm. 64: *Ascendit Deus in jubilatione, et Dominus in voce tubæ*; et Psalm. 8: *Exaltata est magnificentia tua super cælos, Deus*; et alia, quæ a Prospero supra, et Cyrillo Hieros., cat. 4, et aliis citantur, in sensu mystico potius quam in litterali. Rursus ex Micheæ 2 affert D. Thomas verba illa: *Ascendit pandens iter ante eos*, ubi more prophetico præteritum pro futuro positum est. Et quod ibi ad litteram sit sermo de Christo, constat ex Hieronymo, et eodem modo exposuisse antiquos Hebræos refert Galatin., lib. 8 de Arcanis cath. veritatis, c. 23; et patet tum ex illis verbis antecedentibus: *In unum conducam reliquias Israel*; tum ex aliis subsequentibus: *Transibit rex eorum coram eis.* Dicitur autem Christus ascendere *pandens iter* hominibus, quia ipse primus aperuit viam et januam regni, quæ antea hominibus clausa fuerat. Et ita etiam de hoc mysterio exponuntur a Patribus illa verba Psalm. 23: *Attollite portas, principes, vestras, et elevamini porte æternales, et introibit Rex gloriæ*, ut late discurrit Greg. Nyssen., orat. de Ascens. Ad idem quoque mysterium accommodant verba Isa., c. 62: *Quis est iste qui venit de Edon, tinctis vestibus de Bosra.* Quæ interpretans Cyrillus, in Exegesi ad Acacium: *Ad cælum* (inquit) *Unigenitus Dei, una cum carne sibi unita redit, eratque novum hoc in cælis spectaculum. Obstupuit enim Sanctorum Angelorum multitudo, cum Regem gloriæ, exercituumque Dominum in forma humana cerneret. Aiebat enim: Quis est iste qui venit de Edon, id est, ex terra? Cui interpretationi quadrat Prophetæ responsio: Iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ.* Eodemque modo exposuit Origenes, conjungens hunc locum cum alio citato ex Psalm. 23, tom. 9 in Joann.; et Ambros., l. de Insit. Virginis, c. 5, et lib. de Iis qui initiantur mysteriis, c. 7; et Aug., serm. 5 de Resurr.: *Viderunt* (inquit) *Cælites cuncti speciosum vulneribus Christum spolia e castris tyrannicis reportantem, et admirantes fulgentia divine virtutis vexilla, talibus concrepant hymnis, deducuntque letantes: Quis est iste Rex gloriæ? Denique eodem modo exponunt utrumque locum Dionys., 7 c. Cæl. Hier.; Justin, dialog. cum Tryphone; Cyrill. Alex., 12 in Joan., c. 57, et super Isaiam, ubi etiam Hieronymus.*

4. Tertio, possumus rationem adjungere; quia cœlum est locus quem Deus Sanctis ac beatis hominibus præparavit, et ideo singulariter dicitur *sedes Dei*, quia ibi singulariter se manifestat ac regnat, juxta illud Psal. 102: *Dominus in cœlo paravit sedem suam*. Et quod sit sermo de cœlo corporeo, quod extreme distat a terra, patet ex illa usitata antithesi Scripturæ, Psal. 113: *Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum*; Isaïæ 66: *Cœlum mihi sedes est; terra autem scabellum pedum meorum*. Idem fere Matth. 5 et 6; ergo hic locus maxime debebatur Christo in glorioso corpore suscitato. Tum quia perfectior est in beatitudine quam reliqui Sancti; tum etiam quia nos ibi sumus futuri, ubi ipse fuerit, juxta illud: *Ubi sum ego, illic et minister meus erit*, et ideo aiebat ipse: *Vado parare vobis locum, et iterum veniam, et accipiam vos ad meipsum, ut ubi ego sum, et vos silis*. Si autem Christus, corpore et animo gloriosus, futurus erat in cœlo, oportuit ut illuc ascenderet. Quia secundum humanam naturam antea non erat ibi, cum non esset ubique, sed in proprio loco in quo circumscribatur, ut ostendimus in priori tomo. Unde Ruffinus, in Exposit. Symboli: *Ascendit* (inquit) *in cœlum, non ubi Verbum Deus antea non fuerat, sed ubi Verbum caro factum antea non sederat*. Et Leo Papa, serm. 2 de Ascens.: *Ineffabili* (inquit) *modo per ascensionem cepit esse divinitate præsentior, qui factus est humanitate longinquior*. Et Vigilus, lib. 1 cont. Eutyech.: *Per formam servi, quam abstulit nobis in cœlum, absens est nobis; per formam Dei, qua a nobis non recessit, præsens est nobis*. Ex quibus constat, licet per communicationem idiomatum Deus proprie dicatur ascendisse, motum tamen ascensionis non in divinitate, sed in humanitate tantum fuisse, atque adeo non ascendisse Christum ut Deum, proprie loquendo, sed ut hominem, sicut in art. 2 explicatum est.

5. Secundo dicendum est, Christum Dominum per successivum motum in cœlum ascendisse. Hæc conclusio partim est certa, partim in opinionem cadit. Quod enim in principio, quando a terra attolli cœpit, ex monte Oliveti paulatim et successivo motu ascendit, aperte colligitur ex illis verbis: *Videntibus illis elevatus est*. Non enim poterat videri ascendens, nisi paulatim et visibiliter moveretur. Idem significat Lucas verbis illis: *Recessit ab eis, et ferebatur in cœlum*. Unde colligitur durasse hujusmodi motum Christi ascendentis, donec nubes suscepit seu occultavit eum ab oculis

discipulorum, quia ad id usque temporis visus est a discipulis ascendens. Et hactenus nulla est controversia inter Catholicos. De reliqua vero parte motus dissentiunt. Quidam enim dicunt, ab eo spatio in quo nubes Christum occultavit, non ascendisse amplius motu continuo; sed una mutatione subita ac instantanea transiisse ad ultimum usque terminum, in quo sessurus erat, absque transitu per medium. Ita opinatur Abulens., Paradox. 5, c. 13; et Durand. sub disjunctione affirmat, vel hoc modo fuisse motum, vel cœlum fuisse divisum, ut ascenderet. Qui eo innititur fundamento (ut supra vidimus), quod duo corpora non possint simul esse in eodem loco se penetrando. Quod omnino falsum esse demonstravimus. Quare, si Abulensis sententia in eo fundetur, quasi impossibile sit aliter Christum ascendisse sine divisione cœlorum, eodem modo falsa est et improbabilis. Si vero solum fundetur in congruentia quadam, quia Christus ad ascendendum non indigebat illa motus successione, ideoque in principio ascensionis illa solum propter homines sit usus, ut ab eis cerni posset, post vero, cessante hoc fine, non oportuerit amplius ita moveri, hoc (inquam) sensu sententia hæc est utnunquam tolerabilis. Nihilominus tamen multo probabilius est Christum eodem genere motus ascendisse, transeundo per omnia corpora intermedia. Quæ est sententia communior Theologorum, in 3, d. 22; divi Thomæ, quæstione 2, art. 2, quæst. 2; Richardi, art. 5, quæst. 1; Alex. Alens., 3 p., quæst. 23, mem. 3. Verum est aliquos ex prædictis auctoribus uti fundamento extreme contrario, scilicet, quod sit impossibile corpus mutare locum in instanti, et transire ab extremo in extremum sine existentia in medio. Quibus videtur favere D. Thomas hic, art. 3, ad 3. Superius tamen agendo de dotibus corporis gloriosi, ostendimus hoc non esse impossibile. Quod ergo non ita factum fuerit, non potest demonstrari, sed solum congruentia aliqua fieri verisimile, tum quia magis decere videtur majestatem Christi, ut paulatim suam ascensionem prosequeretur, sicut eam inchoaverat; tum etiam quia oportuit eum per omnes cœlos transire, ut tanquam supremus Dominus possessionem omnium acciperet, et quodammodo sua præsentia sanctificaret.

6. *Objectio*. — Dices (hoc etiam interrogant hujus temporis hæretici): si Christus ita visibiliter ascendit penetrando cœlos, cur Apostoli non sunt permisi id suis oculis videret

possent esse tanti mysterii testes oculati? Respondetur: quia non potest illuc pertingere naturali virtute oculus humanus, neque oportebat novo miraculo et inusitato id fieri, ut fides majorem locum haberet, ad quam sufficiebat, et prædictio ipsius Christi, et testimonium Angelorum dicentium: *Hic Jesus, qui assumptus est a vobis in cœlum, sic veniet*, Act. 1. Ut enim mysterium supernaturale fieret credibilis, oportuit illud conspicere principio, quia naturaliter conspici poterat; non tamen oportuit consummationem ejus, secundum quam humani aspectus vim superabat, in sese conspici ac videri. Sicut non est visa incarnatio nec resurrectio. Loquitur de hac re eleganter Chrysostomus, hom. de Ascens., tom. 2.

7. Tertio dicendum est, Christum ascendisse usque ad cœlum supremum. Hæc conclusio, absolute sumpta, est certa. Primo, ex modo loquendi Scripturæ, ad Hebr. 4: *Habentes Pontificem qui penetravit cœlos*, id est, qui pertransiit omnes cœlos. Nam illa indefinita pro universali posita est; et ideo c. 7 dicitur: *Christus excelsior cœlis factus*; et clarius ad Eph. 4: *Ascendit*, inquit Paulus, *super omnes cœlos*. Et ita interpretari videtur verba Psalm. 67: *Ascendisti in altum*, id est, in fastigium, seu in sublimem locum. Hanc enim vim habet vox græca ὑψος, quæ fastigium seu sublimitatem significat; et ita etiam vertit Tertul., l. 5 in Marcion., c. 8. Secundo, quia supremum illud cœlum est sedes beatorum, et ipsius Dei thronus, quatenus in eo loco sese singulariter manifestat, ut colligitur ex antithesi Scripturæ supra citata: *Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum*. Actor. 7; ergo in eundem locum Christus ascendit. Tertio est conjectura, quia non est verisimile Christum quiescere in aliqua sphaera cœlesti earum quæ continuo motu agitantur, sed in aliquo quieto cœlo et immobili; hoc autem est supremum, quod vocamus empyreum.

8. *Christus supra convexam empyrei cœli superficiem ascendit*. — Duobus autem modis intelligi potest, Christum quiescere in cœlo: primo, ut totum ejus corpus manserit intra cœlum, vel penetrative, vel circumdatum superficie cœli, sicut nos sumus modo in aere. Secundo, ut totum Christi corpus sit supra convexam superficiem illius. Durand., in 3, d. 22, q. 8, primo probat utrumque modum esse possibilem, quod tam est per se notum, ut nulla indigeat probatione. Deinde eligit

priorem ut magis congruentem; assert tamen rationem valde infirmam, scilicet, quia si totum Christi corpus esset supra convexum cœli, neque seipsum, neque alia videre posset. Hæc enim illatio nullius est momenti. Supra enim declaravimus quomodo beati possint uti aspectu, etiam extra convexum cœli. Potest vero hæc opinio tribui D. Thomæ, in 3, d. 22, q. 3, a. 3, q. 1, ad 1, ubi aperte docet, non dici Christum ascendisse super cœlos, quia extra cœlum empyreum sit; sed quia in altissimam partem illius cœli ascenderit. Hoc etiam secutus est Sylvest., in Rosa aurea; agens de ascensione. Nihilominus verisimilior est sententiam quam hic tenet Cajet.; et Ferrar., 4 cont. Gent., c. 87; Paludan., in 3, d. 22, q. 5, et reliqui discipuli D. Thomæ. Et est hæc opinio magis consentanea divo Thomæ hic, ut vidimus in commentario; et idem sentit 4 cont. Gent., c. 87 et 88, et Quodl. 6, a. 3. Unde vel retractavit sententiam quam in tertio docuerat, vel exponendus est ibi tantum negasse Christum esse extra cœlum, ita ut nullo modo cœlum tangat. Unde quod ait, *in altissimam partem cœli empyrei ascendisse*, intelligi potest, quod suis pedibus tangit et calcet supremam partem cœli. Est præterea hæc sententia consentanea modo loquendi Scripturæ, nam *penetrare cœlos, et ascendere super omnes cœlos*, hoc proprie significat. Unde Chrys., hom. 11 ad Ephes.: *Ascendit* (inquit) *super omnes cœlos, ultra quos nihil est aliud; hoc, videlicet, est potentiae et dominationis ipsius*. Idem Theoph. ibi, et OEcumen. Quare pie exponenda sunt verba quæ super hunc locum Hieronymus scripsit: *Numquid corporaliter omnes cœlos, et universas sublimitates, et eorum circulos quos philosophi sphaeras vocant, transiens, atque transcendens stetit in summo cœli fornice, et (ut ipso verbo utar) abside? An certe omnia corporaliter contemnens atque despiciens, et æterna contemplanus, super cœlos, id est, super invisibilia stetisse credendus est? quod ego melius puto*. Hoc enim ita intelligendum est, ut non excludatur prior sensus, qui proprius est et litteralis, sed utrumque verum esse credatur. Quo modo dixit ibi Anselm.: *Ascendit non solum super omnes cœlos materiales, sed et super omnes cœlestium virtutum ordines, superans loco et dignitate omnem creaturam*. Et hæc est unica ratio et congruentia hujus sententiæ, quam in commentario latius explicui. Hanc vero disputationem, Augustini verbis concludamus, qui in lib. de Fide et